

Received: May 6, 2023 • Revised: Jun. 6, 2023 • Accepted: Jun. 13, 2023

คุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อ
การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต
Impact of Elderly Life Quality and Adaptation
on Elderly Work Potential Development in Phuket

อภิสรา ทับสุวรรณ (Abhisara Tubsuwan)¹

อำพล นววงศ์เสถียร (Ampol Navavongsathian)²

ปัทมา รุ่งเรือง (Patima Rungrueng)²

ภัทรดา รุ่งเรือง (Pattarada Rungruang)²

ญาณวัฒน์ พลอยเทศ (Yannawat Ploythed)³

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิต การปรับตัวและการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ตามข้อมูลส่วนบุคคล และ 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพชีวิตและการปรับตัวที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและพักอาศัยอยู่ในจังหวัดภูเก็ตจำนวน 385 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น

¹ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก 608/233 หมู่บ้าน อารีญา เดลี่ โซย 7 แขวง จรเข้บัว ลาดพร้าว กรุงเทพฯ 10230 และเป็นผู้นิพนธ์ประสานงาน อีเมล: abhisara.tubsuwan@gmail.com (Master's Student, Southeast Bangkok University, 608/233 Village of Areeya Daily Soi 7, Chorakhe Bua, Ladprao, Bangkok 10230, Thailand, Corresponding Author, email: abhisara.tubsuwan@gmail.com)

² อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก 298 ถนนสรรพาวุธ เขตบางนา กรุงเทพมหานคร 10260 (Lecturer, Master of Business Administration Program, Southeast Bangkok University, 298 Sanphawut Road, Khet Bangna, Bangkok 10260, Thailand)

³ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซาท์อีสต์บางกอก 298 ถนนสรรพาวุธ เขตบางนา กรุงเทพมหานคร 10260 (Lecturer, Faculty of Law, Southeast Bangkok University, 298 Sanphawut Road, Khet Bangna, Bangkok 10260, Thailand)

แบบสอบถามโดยสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วย t-test และ F-test พร้อมด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง มีการปรับตัวอยู่ในระดับมาก การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก 2) ผู้สูงอายุที่มีเพศ สถานภาพ ลักษณะครอบครัว รายได้ต่อเดือน และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาอาศัย มีอิทธิพลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, การปรับตัวของผู้สูงอายุ, การพัฒนาศักยภาพในการทำงาน, ผู้สูงอายุ

Abstract

This research aims 1) to study the quality of life, adaptation, and work potential development of the elderly in Phuket, 2) to compare the level of potential development in working among the elderly in Phuket based on personal data, and 3) to analyze the influence of quality of life and adaptation on the development of work potential of the elderly in Phuket. The sample consisted of 385 people who were more than 60 years old and lived in Phuket. The instrument used for data collection was a questionnaire. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation. Hypotheses were tested by t-test, F-test, and stepwise multiple regression coefficient analysis.

The results showed that 1) the elderly had a high level of quality of life. Adaptation was at a high level. The development of the work potential of the elderly was at a high level. 2) The elderly with differences of genders, family status, family characteristics, monthly income, and occupations affected the development of the work potential of the elderly in Phuket at a statistical significance level of 0.05, and 3) the quality of life in the environment, role and dependency adjustments had influence on the development of working potential of the elderly in Phuket.

Keywords: *Quality of Life, Adaptation of the Elderly, Work Potential Development, Elderly People*

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีทางการแพทย์ และด้านสาธารณสุข ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจในการปรับตัว ป้องกันและเอาใจใส่ดูแลตนเองให้มีสุขภาพดี อายุยืนยาวมากขึ้น ประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุจำนวน 12,519,926 คนหรือประมาณร้อยละ 18.94 จากประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2565) ในทางตรงกันข้ามประชากรวัยแรงงานกลับมีจำนวนลดน้อยลง รวมถึงอัตราการเกิดก็ลดน้อยลงด้วยเช่นกัน

จากปัญหาภาวะประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เสี่ยงเป็นโรคเรื้อรังจากความเสี่ยงสภาพของร่างกาย การเสื่อมของอวัยวะต่างๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีภาวะทุพพลภาพ ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ ปัญหาด้านสุขภาพส่วนใหญ่เป็นการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง มีพฤติกรรมทางสุขภาพต่อการเกิดโรคต่างๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง อ้วนลงพุง เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อไปถึงสภาพจิตใจ มีความรู้สึกลดลงไม่มีความคุ้มค่าต่อสังคม รู้สึกซึมเศร้า คิดว่าตนไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากลูกหลาน การเห็นคุณค่าในตนเองจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้สูงวัยควรจะมีแต่หากบุคคลใดไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ไม่ยอมรับ ไม่เข้าใจในตนเองแล้ว บุคคลนั้นก็จะไม่มีความมั่นใจต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตน และก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมาได้ ด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เกิดการย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เมืองของวัยทำงาน ส่วนผู้สูงอายุจะเป็นวัยที่หมดภาระทางด้านหน้าที่การงาน เกิดความรู้สึกละเลยอำนาจ และขาดรายได้ หรือมีรายได้ลดลง ส่งผลให้ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่บ้านตามลำพัง หรือมีความรู้สึกละเลยที่จะต้องพึ่งพาผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป อีกทั้งจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลง และมีการปรับตัวของผู้สูงอายุในทุกด้านของชีวิต เริ่มจากการปรับตัวด้านสุขภาพของบุคคลจะเป็นผลสะท้อนจากการปรับตัวหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งความสำเร็จในการปรับตัวจะส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในชีวิต ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้และพ้นจากสภาพการเป็นภาระของสังคมหรือคนในครอบครัว ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องเกิดการพัฒนาด้านตนเอง พัฒนาศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ต้องการของสถานประกอบการเพื่อการจ้างแรงงานสูงอายุ

จังหวัดภูเก็ต เป็นพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งมีความโดดเด่นของลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเกาะ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก ภูเก็ตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ภูเก็ตดึงดูดให้ผู้คน แรงงาน พุน รวมถึงผู้ประกอบการต่างๆ เข้ามาลงหลักปักฐานทำธุรกิจในพื้นที่แห่งนี้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มที่ต้องการทำงานเพิ่มมากขึ้นด้วย สำนักงาน

สถิติจังหวัดภูเก็ต (2562) ได้คาดการณ์ไว้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป จะมีอัตราการเพิ่มประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 19.55 จากสถานการณ์นี้ จึงมีความจำเป็นต้องเร่งเตรียมการเพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้กลับเข้าสู่สังคม การทำงานในสถานประกอบการ หรือการทำธุรกิจส่วนตัว ทำการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพในการทำงานมากขึ้น จากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การปรับตัวทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างคุณค่าและการพึ่งตนเอง ในการสร้างรายได้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ ประสบการณ์ของตนสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคุณภาพชีวิต และการปรับตัวที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต หากมีการศึกษาหรือเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจะสามารถพัฒนาศักยภาพในการทำงานและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีการใช้ชีวิตได้ต่อไปในสังคมอย่างยั่งยืน และสามารถทำประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งการปรับตัวเตรียมรับมือต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อความสัมพันธ์ต่อบุคคลรอบตัว ญาติพี่น้อง หรือบุคคลในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนี้ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนทางการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ให้มีชีวิตความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในบั้นปลายชีวิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิต ระดับการปรับตัว และระดับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต
- 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ตามข้อมูลส่วนบุคคล
- 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพชีวิตและการปรับตัวที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ

“ผู้สูงอายุ” หรือบางคนเรียกว่า “ผู้สูงวัย” เป็นคำที่บ่งบอกถึงตัวเลขของอายุว่ามีอายุมาก โดยนิยมนับตามอายุตั้งแต่แรกเกิด (Chronological age) หรือทั่วไปเรียกว่า คนแก่ หรือ คนชรา โดยพจนานุกรม

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “คนแก่” คือ มีอายุมากหรืออยู่ในวัยชราและคำว่า “ชรา” คือ แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม และยังมีการเรียกผู้สูงอายุว่า “ราษฎรอาวุโส” (Senior citizen) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) และองค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ใช้คำในภาษาอังกฤษของ “ผู้สูงอายุ” ว่า Older person หรือ Elderly person ส่วนองค์การสหประชาชาติได้ให้นิยามว่า “ผู้สูงอายุ” คือ ประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยเป็นการนิยามนับตั้งแต่อายุเกิด ส่วนองค์การอนามัยโลกยังไม่มีให้นิยามผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีการนิยามผู้สูงอายุต่างกัน ทั้งนิยามตามอายุเกิดตามสังคม (Social) วัฒนธรรม (Culture) และสภาพร่างกาย (Functional markers) สำหรับประเทศไทย “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย ทางสมอง ทางอารมณ์ และทางสังคม จึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุปรับตัวได้ดี ลูกหลานหรือผู้ใกล้ชิดจึงมีส่วนสำคัญมากในการช่วยให้ผู้สูงอายุในครอบครัว ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขแข็งแรง และมีความสุขกายสบายใจ

สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2557) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มทฤษฎีทางชีววิทยา (Biological Theory) กล่าวว่า เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายในทางที่เสื่อมลงมากกว่าการสร้าง เช่น ผิวหนัง กระดูก กล้ามเนื้อ หลอดเลือด และหัวใจ ภูมิคุ้มกัน หรือภูมิต้านทานลดลง ผมหงอกเร็วขึ้น เป็นต้น ผู้สูงอายุจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเผชิญ อาจเกิดภาวะเครียดส่งผลให้เกิดการเจ็บป่วยได้ กลุ่มทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) กล่าวว่า ภูมิหลัง และการพัฒนาจิตของผู้สูงอายุ จะส่งผลให้เกิดความสุข หรือความทุกข์ ขึ้นอยู่กับผู้นั้น ผู้สูงอายุที่ยังปรารถนาเรื่องราว และคงยังเป็นปราชญ์ เนื่องจากผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะค้นคว้าหรือเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และกลุ่มทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา (Sociological Theory) กล่าวว่า บุคคลจะได้รับบทบาททางสังคมที่ต่างกันไปตามตลอดชีวิต เช่น เป็นพ่อ แม่ สามี ภรรยา และบุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนว่าเหมาะสมเพียงใด และผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมอยู่เสมอๆ จะมีบุคลิกกระฉับกระเฉง แต่ผู้สูงอายุที่ไม่เกี่ยวข้องกับบทบาททางสังคม มักจะแยกตัวไปจากสังคม ผู้สูงอายุบางคนจะแสวงหาบทบาททางสังคม มาทดแทนสังคมเก่าที่เสียไป และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข การมองคุณภาพชีวิตจากคนต่างกลุ่ม ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ต่างเศรษฐกิจ และต่างเป้าหมายก็มีความต่างกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีอยู่หลากหลายปัจจัย แม้เป็นปัจจัยที่น่าจะส่งผลเชิงลบต่อคุณภาพชีวิต แต่ในบางครั้งผลกระทบดังกล่าวนั้นอาจจะก่อให้เกิดการทดแทนเป็นผลกระทบทางบวกได้ด้วยมุมมองและเหตุผลอื่นๆ การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ สามารถใช้ศักยภาพส่วนบุคคลสร้างสรรค์พัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (WHO, 2004 อ้างถึงใน อรรถพร กักคำพลู, 2564) ที่ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิตเป็นแนวคิดหลายมิติที่มีการผสมผสานทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความเป็นอิสระ มีความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม และด้านความเชื่อส่วนบุคคล ภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคล

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยได้ใช้กรอบคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2004) ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ด้านร่างกาย (Physical domain) คือ การรับรู้สภาพร่างกายของบุคคลที่มีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความรู้สึกสุขสบาย รับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกาย ความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน ความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน ความสามารถในการทำงานสามารถไปไหนมาไหนด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ว่าจะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยต่างๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่นๆ เป็นต้น

(2) ด้านจิตใจ (Psychological domain) คือ การรับรู้สภาพจิตใจของบุคคล เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง รับรู้ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง รับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ ความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล ความเชื่อต่างๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่นๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค

(3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) คือ การรับรู้ความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

(4) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่างๆ การรับรู้ว่ามีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง

ดังนั้น องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยสองปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ปัจจัยสี่ อาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม รวมถึงสุขภาพพลานามัย การศึกษา และรายได้ ต่อบุคคล เป็นต้น และปัจจัยด้านที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ศักยภาพในการทำงาน ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เช่น เกียรติยศชื่อเสียง ความมั่นคงในหน้าที่การงาน เสรีภาพในชีวิต ครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครอง เป็นต้น

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปรับตัวของผู้สูงอายุ

Roy and Andrews (1991) อธิบายการปรับตัวไว้ว่า เป็นพฤติกรรมการตอบสนองของบุคคล เมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่อปรับให้คงสภาพสมดุลทั้ง ร่างกายและจิตใจ ซึ่งเขาทั้งสองเชื่อว่า คน ประกอบด้วยกาย จิต และสังคม และเป็นหน่วยเดียวที่ไม่อาจ แยกแยกได้ ที่มีการตอบสนองออกมาในด้านร่างกายและสรีระ ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และ ด้านการพึ่งพาระหว่างกัน โดย Roy Adaptation Model อธิบายว่าระบบการปรับตัวของบุคคล ประกอบด้วย สิ่งนำเข้าหรือสิ่งเร้า กระบวนการควบคุม และสิ่งนำออก ซึ่งแสดงผลการปรับตัวออกมาในรูป ของพฤติกรรมซึ่งมีการปรับตัว 4 ด้าน ดังนี้

(1) การปรับตัวด้านร่างกาย (Physiologic mode) เป็นปฏิกิริยาที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มา จากสิ่งแวดล้อม โดยการทำงานของเซลล์เนื้อเยื่อ อวัยวะและระบบต่างๆ ในร่างกายของบุคคลเป็นการ ปรับตัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงด้านร่างกาย (Physiologic integrity) คือ ออกซิเจน โภชนาการ การ ขับถ่าย การทำกิจกรรมและพักผ่อน และการป้องกัน รวมถึงการทำหน้าที่ของระบบการควบคุม คือการรับรู้ ความรู้สึก สารนำ และฮิเลคโตรไลต์ การทำหน้าที่ของระบบประสาทและการทำหน้าที่ของระบบไร้ท่อ

(2) การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept mode) เป็นการรักษาความมั่นคงทางจิตใจ (Psychic integrity) ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความรู้สึกที่บุคคลยึดเหนี่ยวเกี่ยวกับตนเองในช่วงเวลาหนึ่ง เป็นการรับรู้ทั้งที่เกิดขึ้นภายในตนเองและการรับรู้ปฏิกิริยาจากบุคคลอื่นที่มีต่อตนเอง 2 ส่วนคือ ด้าน กายภาพ (Physical self) เป็นความรู้สึกของตนเองต่อรูปร่าง การทำหน้าที่ความรู้สึก ภาวะสุขภาพ และ สมรรถภาพทางเพศ ด้านภาพลักษณ์ (Body image) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับขนาดของรูปร่าง หน้าตาและ ท่าทางของตนเอง สำหรับอัตมโนทัศน์ส่วนตัว (Personal self) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองด้านความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวังและความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง ได้แก่ ด้านความสม่ำเสมอแห่งตน (Self-

consistency) เป็นการที่บุคคลมีการปรับตัวเพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัยในตนเอง ด้านปณิธานแห่งตน (self-Idea) เป็นสิ่งที่บุคคลมุ่งหวังที่จะทำเป็นพื้นฐานในการแสดงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่มุ่งหวังไว้ ด้านศีลธรรมจรรยาและจิตวิญญาณแห่งตน (Moral-ethical-spiritual self) บุคคลจะใช้คุณธรรม จรรยาของตนเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติและพิจารณาตัดสินสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับตนเองว่าเป็นสิ่งถูกหรือผิดดีหรือเลวรวมกับความเชื่อที่ตนเองยึดถืออยู่ นอกจากนี้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) ยังเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของบุคคลต่อคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกที่ตนเองมีประโยชน์ได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นมากหรือน้อยเพียงใด ถ้าบุคคลมีการพัฒนาในส่วนของอัตมโนทัศน์ด้านร่างกายตามที่กล่าวมาแล้วดี ก็จะมีการรับรู้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองดีด้วย เนื่องจากความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนั้นประกอบอยู่ในทุกส่วนของอัตมโนทัศน์

(3) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function mode) เป็นปฏิกริยาตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งเร้า เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านสังคม (Social integrity) ที่เน้นบทบาทและตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ จะต้องปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ของตนเองตามที่สังคมคาดหวังไว้อย่างเหมาะสม และแสดงออกเป็นพฤติกรรมเครื่องชี้วัด (Instrument behavior) ที่บุคคลแสดงออกถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้ และพฤติกรรมที่มีความหมาย (Expressive behavior) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกตามความรู้สึกหรือตามทัศนคติความชอบหรือไม่ชอบเกี่ยวกับบทบาทที่ตนเองได้รับ Roy Adaptation Model ได้กล่าวถึงบทบาทของบุคคลว่ามี 3 ระดับ คือ ระดับบทบาทปฐมภูมิ (Primary role) เป็นบทบาทตามอายุเพศ ระดับพัฒนาการ บทบาทเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมของบุคคลในช่วงหนึ่งๆ ของชีวิต เช่น บทบาทเด็กวัยรุ่น ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ เป็นต้น ระดับบทบาททุติยภูมิ (Secondary role) มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ กัน ที่เกี่ยวกับงานตามระดับพัฒนาการ และตามบทบาทปฐมภูมิ ได้แก่ บทบาทในครอบครัว เช่น พ่อแม่ สามีภรรยา บทบาทตามอาชีพ เช่น ครู ตำรวจ พยาบาล เป็นต้น และระดับบทบาทตติยภูมิ (Tertiary role) เป็น บทบาทชั่วคราวที่บุคคลได้รับ เช่น บทบาทสมาชิกสมาคม ชมรม หรือองค์กรต่างๆ เป็นต้น

(4) การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน (Interdependence mode) เน้นด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการให้และการรับความเคารพ ความรัก การมองเห็นคุณค่า โดยบุคคลจะแสดงพฤติกรรมปรับตัว ด้านพฤติกรรมการรับ (Receptive behavior) และพฤติกรรมการแสดงความช่วยเหลือ (Contributive behavior) เพื่อสนองความต้องการและรักษาปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิต (Signification others) และบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบการเกื้อหนุน (Support systems) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการปรับตัวนี้จะแสดงออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การพึ่งพาผู้อื่นไม่เหมาะสม (Dysfunction dependence) เป็นการแสดงออกของการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นมากเกินไป ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ การพัฒนาการและระดับวุฒิภาวะ และการพึ่งพาตัวเองไม่เหมาะสม เป็นความรู้สึกขัดแย้งที่เกิด

จากบุคคลไม่สามารถมีอิสระในการช่วยเหลือตนเองตามที่ต้องการได้ จึงแสดงพฤติกรรมโกรธ ก้าวร้าว หงุดหงิด ทำร้ายผู้อื่น บางรายอาจเฉยเมยแยกตัวเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ

การพัฒนาศักยภาพการทำงาน หมายถึง ความสามารถสูงสุดที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ความสามารถที่แสดงอยู่ในปัจจุบัน อาจไม่ใช่ความสามารถสูงสุด แต่สามารถจะทำให้เกิดศักยภาพได้ หรือจากความประสงค์หรือความปรารถนาของผู้สูงอายุในการพัฒนาศักยภาพการทำงาน (สุนทร สุวรรณละของ, 2560) อาจแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

1) ด้านร่างกาย หมายถึง ความประสงค์ที่เกิดจากข้อเรียกร้องทางด้านร่างกายอันเป็นเรื่องเบื้องต้นของการดำรงชีวิตให้รอดปลอดภัย

2) ด้านจิตใจ หมายถึง ความประสงค์ในการได้รับความรัก ความอบอุ่น ความมั่นคงทางอารมณ์ มีสติ สมานใจ ได้รับการเคารพให้เกียรติ ความเชื่อมั่น ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีความหมาย มีความสำคัญ มีการเติบโต

3) ด้านสังคม หมายถึง ความประสงค์ในการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ เช่น ครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน กลุ่มสมาคม และครอบครัว เพื่อให้ได้รับการยอมรับ ได้รับการยกย่อง และมีความมั่นคงในชีวิต

4) ด้านความรู้ ทักษะ หมายถึง ความชำนาญ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ และโปรแกรมต่างๆ ภาษาอังกฤษ ภาษาอื่นๆ ทักษะเฉพาะด้าน เช่น ด้านบัญชี การเงิน งานช่าง งานไม้ เป็นต้น การทำงานเป็นทีม การใช้อุปกรณ์สื่อสารการจัดการความขัดแย้ง กฎหมาย การคิด พูด ฟัง การพัฒนาบุคลิกภาพการปรับตัวเข้ากับสังคม

พงศ์เสวก เอนกจันงค์พร และ ธัญญลักษณ์ เอนกจันงค์พร (2563) ศึกษาโอกาสและความท้าทายของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้านแรงงานผู้สูงอายุในธุรกิจบริการ ในประเด็นการจ้างงาน การจัดการบริหารการทำงาน การบริหารค่าตอบแทน การดูแลให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการและการรักษาพยาบาล การดูแลบังคับใช้บทบัญญัติด้านความปลอดภัย ชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน การพัฒนาขีดความสามารถ ความก้าวหน้าในการทำงาน การจัดการองค์ความรู้ และการจัดหากิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่แรงงานผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ในประเด็นดังนี้

(1) การจ้างงาน หมายถึง การที่องค์กรจะพิจารณาบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการทำงาน เข้าทำงานเพื่อประโยชน์ขององค์กร ในการส่งเสริมการจ้างงานของแรงงานสูงวัย ต้องมีการ

กำหนดประเด็นเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงานและอายุการเกษียณรวมถึงรูปแบบและข้อเกี่ยวข้องทางกฎหมาย

(2) การจัดการบริหารการทำงาน หมายถึง การสรรหาและคัดเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน โดยดูจากรายละเอียดของตำแหน่งงานว่า ต้องการบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร จึงจะสามารถทำงานนั้นบรรลุเป้าหมายได้ โดยเฉพาะงานที่ต้องอาศัยความสามารถ ความท้าทาย หรือทักษะเฉพาะ ในทางกลับกันหากบุคคลนั้นต้องการเปลี่ยนงานหรือโยกย้ายตำแหน่ง นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็ต้องสามารถประเมินสมรรถนะ ทักษะ ความสามารถของบุคคล แล้วจัดการโอนย้ายไปยังตำแหน่งงานใหม่ที่เหมาะสมได้

(3) การบริหารค่าตอบแทน หมายถึง เงินเดือนหรือค่าจ้าง สิ่งจูงใจอื่นๆ เช่น การทำงานล่วงเวลา การคอมมิชชั่น ค่าทิป เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการบริหารค่าตอบแทนขององค์กรจะแตกต่างกันไป ตามขนาดและโครงสร้างขององค์กร ซึ่งกระบวนการบริหารค่าตอบแทนมีความสลับซับซ้อนและต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากค่าตอบแทนรวมทั้งประโยชน์และบริการจัดเป็นรายจ่ายสำคัญขององค์กร

(4) การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงาน หมายถึง การพัฒนาศักยภาพ ความสามารถและขยายขีดจำกัดในการทำงานของบุคคล ให้มีความรู้ ความสามารถในการปรับตัว ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ทันกับเทคโนโลยีใหม่ในปัจจุบันและอนาคต โดยการฝึกอบรมแรงงานผู้สูงอายุนั้นต้องมีรูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่น เพราะแรงงานผู้สูงอายุมีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ที่แตกต่างกัน เช่น การระดมสมอง (Brain Storming) การใช้กรณีศึกษา (Case Study) การประชุม (Conference) เป็นต้น

(5) ความก้าวหน้าในการทำงาน หมายถึง การส่งเสริม ผลักดัน และอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุที่เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งการพัฒนาเส้นทางอาชีพต้องมีการวางแผนเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบ แบบแผน เพื่อให้บุคลากรในองค์กรทั้งผู้บริหารและพนักงานรู้สึกถึงความพยายามในการสร้างความสมดุลระหว่างความคาดหวังของผู้ปฏิบัติงานและองค์กร ซึ่งเมื่อได้เส้นทางอาชีพที่ต้องการแล้ว ต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง

(6) การจัดการองค์ความรู้ หมายถึง ผู้ซึ่งมีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่แตกต่างกัน ทำการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาจากพนักงานผู้สูงอายุไปสู่พนักงานรุ่นหลัง โดยพนักงานผู้สูงอายุขององค์กรนั้น ล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีประสบการณ์ในการทำงานมาหลายปี และอยู่กับองค์กรมานาน ดังนั้น จึงควรจะมีการจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากพนักงานผู้สูงอายุไปสู่พนักงานรุ่นหลัง

(7) การจัดหากิจกรรมที่เหมาะสม หมายถึง การพัฒนาปัจเจกบุคคลโดยการจัดทำกิจกรรมเข้ามาช่วยเสริมในเรื่องจุดแข็ง จุดอ่อนในการทำงาน และสร้างศักยภาพ เพิ่มทักษะ เพื่อประโยชน์ในการสร้าง

ประสิทธิผลขององค์การ รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมหลังเกษียณอายุกับบุคคลอื่นๆ นอกจากนี้ยังสามารถให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ขององค์การ เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองที่ยังสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้

ดังนั้น การจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะยังสร้างประโยชน์ให้กับธุรกิจต่างๆ ที่มีความจำเป็นต้องการแรงงานที่มีประสิทธิภาพ มีทักษะสูง และมีประสบการณ์ยาวนาน ในทางกลับกันก็เป็นความท้าทายของนักทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องบริหารแรงงานกลุ่มนี้ให้เหมาะสม เช่น การจ้างงาน การให้สวัสดิการ การพัฒนาอาชีพ การจัดการองค์ความรู้หรือแม้แต่การจัดกิจกรรมให้แก่พนักงานสูงวัย เพื่อให้แรงงานกลุ่มนี้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ส่งผลให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีโอกาสการทำธุรกิจต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลลดา ลวณะลาภานนท์ (2558) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุใน ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมและทุกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง การปรับตัวของผู้สูงอายุโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุที่มีเพศอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ ลักษณะการอยู่อาศัย ที่อยู่อาศัย แตกต่างกัน มีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุควรจัดตั้งชมรมเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ จัดหาแพทย์มาตรวจสุขภาพประจำปี สร้างศูนย์สุขภาพหรือสถานที่พักผ่อน จัดกิจกรรมกีฬานันทนาการ หรือจัดทัศนศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น

สิรินดา กมลเขต (2558) ศึกษาสภาพการปรับตัวและแนวทางการบริหารจัดการผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชน: กรณีศึกษาอำเภอนามนจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตที่ขึ้นอยู่กับสภาพทางด้านอาชีพ รายได้ การศึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ โดยมีการปรับตัวการดำเนินชีวิตในชุมชน ได้แก่ การประกอบอาชีพเกษตร การค้าขาย และรับจ้างทั่วไป มีรายได้ มาจากการอุดหนุนจากรัฐบาล (เบี้ยยังชีพ) ขายผลิตผลทางการเกษตร การเลี้ยงดูของบุตรหลาน การเข้ามีส่วนร่วมกับสังคม เป็นสมาชิกของชมรมต่างๆ เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ช่วยดูแลความสะอาดภายในหมู่บ้าน สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งชมรม สมาคมต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่างๆ ทั้งนโยบาย การปฏิบัติการพัฒนา ตลอดจนยึดหลักผลประโยชน์ของชุมชนและความพอเพียง เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

นัสมล บุตรวิเศษ และ อุปวิฐฐา อินทรสาด (2564) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาอำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผลการศึกษาระดับคุณภาพ

ชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาระดับคุณภาพชีวิตรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับสูงทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ประกอบด้วย ความแข็งแรงของร่างกาย การมีสมาธิในการทำงาน ความพึงพอใจที่ได้ผูกมิตรกับคนอื่น และชีวิตความเป็นอยู่ภาพรวม ส่งผลต่อระดับคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสภาพแวดล้อม

ไพลิน จินตามณีพร (2561) ศึกษาแนวทางในการจ้างแรงงานสูงอายุในสถานประกอบการ โดยมีความเชื่อมโยงกันผ่านองค์ประกอบของสถานการณ์แรงงานสูงอายุ สภาพสังคม และเศรษฐกิจในประเทศไทยที่มีผลต่อการจ้างงานแรงงานสูงอายุ และผลกระทบจากการจ้างแรงงานสูงอายุในสถานประกอบการ ในกรณีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีศักดิ์ศรี พบว่า ควรมีการออกแบบกลุ่มงานหรือส่วนที่รับผิดชอบหลักสำหรับการจ้างงานที่เป็นการเฉพาะในหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว โดยคำนึงถึงโครงสร้างของหน่วยงาน กำลังคน วัสดุ อุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ผ่านกิจกรรม อาทิ การให้คำปรึกษาและการสนับสนุนในการหางานทำสำหรับก่อนจ้างงาน เมื่อเข้าทำงาน และการสนับสนุนเมื่อออกจากงานหรือเปลี่ยนงาน และการสนับสนุนเพื่อกลับเข้าทำงานใหม่ หรือสนับสนุนผู้สูงอายุทำงานที่บ้าน อีกทั้งให้การสนับสนุนนายจ้างด้วยเช่นกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและพักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอกะทู้ อำเภอถลาง และอำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป โดยใช้ข้อมูลจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ในระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร สถิติประชากร รายจังหวัด เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถิติประชากรจังหวัดภูเก็ต เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 อายุ 60 ปี ขึ้นไป

อำเภอ	ชาย (ไทย)	หญิง (ไทย)	รวม	ชาย (ไม่ใช่ ไทย)	หญิง (ไม่ใช่ ไทย)	รวม	รวม ทั้งหมด
เมืองภูเก็ต	14,372	19,198	33,570	387	84	471	34,041
กระทุ่ม	2,694	3,340	6,034	357	32	389	6,423
ถลาง	6,803	8,277	15,080	298	93	391	15,471
รวม	23,869	30,815	54,684	1,042	209	1,251	55,935

ผู้วิจัยทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการหาขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran (Cochran, 1977) กำหนดค่าความผิดพลาดที่ยอมรับได้ที่ 0.05 และระดับความเชื่อมั่นที่ 95% ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 385 คน เครื่องมือและวิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามถูกสร้างมาจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ การปรับตัวของผู้สูงอายุ และการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพทั้งการตรวจสอบความตรงและความเที่ยง โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) และได้มีการทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (Reliability test) โดยการนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างคนละกลุ่มกับกลุ่มที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ตัวอย่าง สำหรับแบบสอบถามได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ 0.807 โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ และนำข้อมูลมาประมวลผลโดยวิธีดำเนินการ ดังนี้

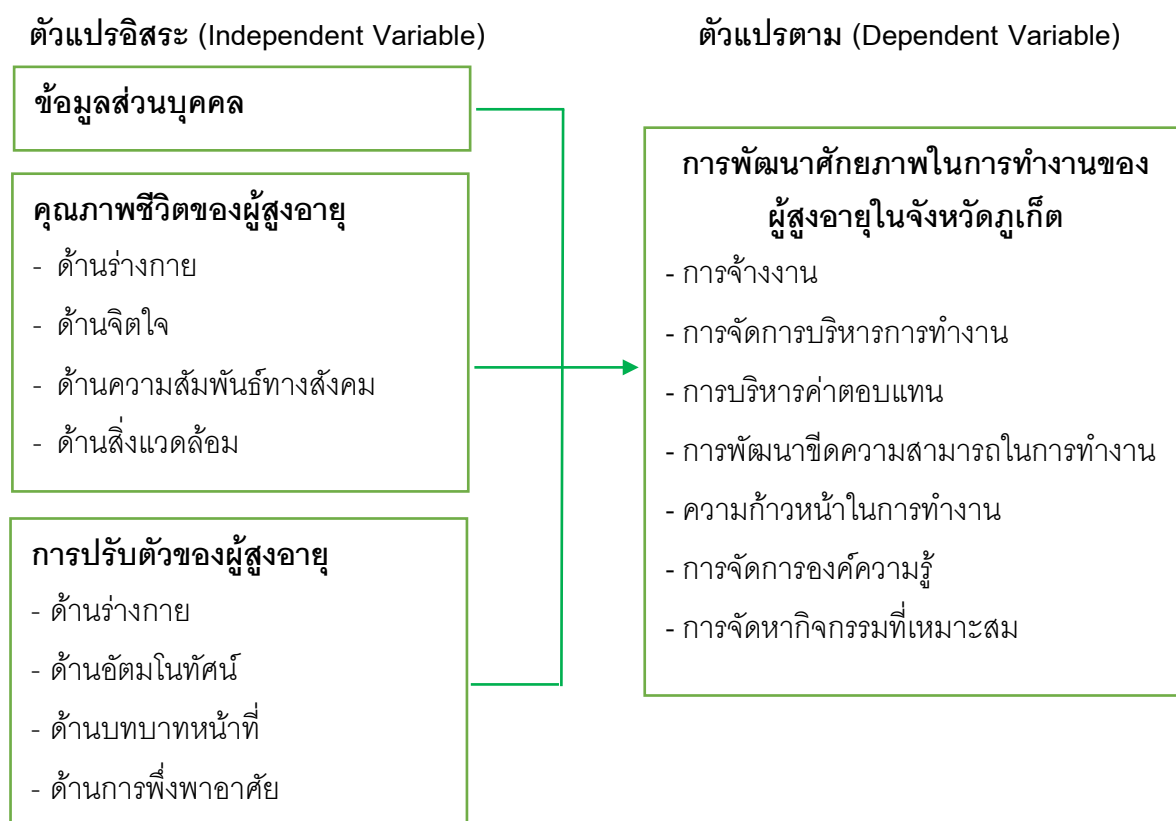
1) วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ ลักษณะครอบครัว ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และลักษณะการประกอบอาชีพ โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) วิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ระดับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาอาศัย และการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย การจ้างงาน การจัดการบริหารการทำงาน การบริหารค่าตอบแทน การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงาน ความก้าวหน้าในการทำงาน การจัดการองค์ความรู้ และการจัดหากิจกรรมที่เหมาะสม โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้ t-test และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance)

4) วิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต โดยวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression) ซึ่งใช้วิธีในการคัดเลือกตัวแปรแบบขั้นตอน (Stepwise selection)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตทั้งหมดจำนวน 385 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 68.10) มีสถานภาพเดียว คือ โสด ม่าย หย่า หรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ 72.50) มีช่วงอายุระหว่าง 70-79 ปี (ร้อยละ 67.80) ซึ่งมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย อยู่กับคู่สมรส ลูก และญาติพี่น้อง (ร้อยละ 59.00) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 32.50)

ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 41.00) และประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างภาคเอกชน (ร้อยละ 22.60)

ส่วนที่ 2 ระดับคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ระดับการปรับตัวของผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาอาศัย และระดับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ได้แก่ การจ้างงาน การจัดการบริหารการทำงาน การบริหารค่าตอบแทน การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงาน ความก้าวหน้าในการทำงาน การจัดการองค์ความรู้ และการจัดหากิจกรรมที่เหมาะสม แสดงผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2-4

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตในภาพรวม

องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพชีวิต
1) ด้านร่างกาย	4.14	0.478	มาก
2) ด้านจิตใจ	4.12	0.499	มาก
3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	4.30	0.336	มาก
4) ด้านสิ่งแวดล้อม	4.22	0.312	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.20	0.238	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากทุกรายด้าน โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก คือ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อผู้สูงอายุมีเรื่องไม่สบายใจ ได้มีโอกาสปรึกษาพูดคุยกับเพื่อนๆ ได้ ($\bar{X} = 4.30$) รองลงมา คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ในแต่ละวันผู้สูงอายุจะได้รับรู้เรื่องราว ข่าวสารที่จำเป็นในชีวิต ($\bar{X} = 4.22$) ด้านร่างกาย อาการเจ็บปวดตามร่างกายเป็นประจำ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ปวดตามตัว ปวดข้อเข่า ทำให้ไม่สามารถทำงานหรือทำสิ่งอื่นๆ ตามที่ต้องการได้ ($\bar{X} = 4.14$) และด้านจิตใจ รู้สึกว่าชีวิตตนเองมีคุณค่า มีความหมาย ($\bar{X} = 4.12$) เป็นลำดับสุดท้าย

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตในภาพรวม

องค์ประกอบของการปรับตัวของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปรับตัว
1) ด้านร่างกาย	4.08	0.340	มาก
2) ด้านอัตมโนทัศน์	4.19	0.259	มาก
3) ด้านบทบาทหน้าที่	4.32	0.309	มาก
4) ด้านการพึ่งพาอาศัย	4.25	0.383	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.21	0.192	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการปรับตัวของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การปรับตัวของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากทุกรายด้าน โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก คือ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมช่วยเหลือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ($\bar{X} = 4.32$) รองลงมาคือ การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัย ผู้สูงอายุเต็มใจที่จะเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่น ($\bar{X} = 4.25$) การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ ผู้สูงอายุให้ความสนใจรับฟังคำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเมื่อมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขบอกกล่าว ($\bar{X} = 4.19$) และการปรับตัวด้านร่างกาย ผู้สูงอายุตื่นนอนวันละ 7-8 แก้วเพื่อป้องกันผิวน้ำแห้ง ($\bar{X} = 4.08$) เป็นลำดับสุดท้าย

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์พบว่า การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ โดยเรียงลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก ผู้สูงอายุจะทำสัญญาจ้างพิเศษต่อ หากองค์กรต้องการจัดจ้างผู้สูงอายุให้ทำงานร่วมกัน ($\bar{X} = 4.44$) รองลงมาคือ การจ่ายค่าตอบแทนตามประเภทของงาน คุณวุฒิ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้สูงอายุตามความเหมาะสม ยินดีจะทำงานหรือร่วมงานกับองค์กรนั้น ($\bar{X} = 4.32$) การจัดหากิจกรรมในลักษณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง หรือทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม ยินดีเข้าร่วมทุกๆ กิจกรรม ($\bar{X} = 4.31$) การขยายอายุการจ้างงานให้ผู้สูงอายุทำงานต่อ ยังคงสามารถทำงานต่อได้ ($\bar{X} = 4.26$) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำความรู้ ทักษะที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและเต็มใจทำงานให้อย่างสุดความสามารถ ($\bar{X} = 4.22$) การจัดหางานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ สภาพร่างกาย จะตัดสินใจทำงานในตำแหน่งนั้น ($\bar{X} = 4.21$)

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต ในภาพรวม

การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการพัฒนา
1) การขยายอายุการจ้างงาน	4.26	0.650	มาก
2) การทำสัญญาจ้างพิเศษ	4.44	0.610	มาก
3) การจัดการบริหารการทำงาน	4.21	0.626	มาก
4) การบริหารค่าตอบแทน	4.32	0.697	มาก
5) การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงาน	4.21	0.720	มาก
6) ความก้าวหน้าในการทำงาน	4.22	0.762	มาก
7) การจัดการองค์ความรู้	4.21	0.745	มาก
8) การจัดหากิจกรรมที่เหมาะสม	4.31	0.882	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.28	0.251	มาก

การสนับสนุนให้พัฒนาขีดความสามารถในการทำงานด้วยการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตหรือตามความต้องการ เช่น การเป็นพี่เลี้ยงให้กับพนักงานใหม่ ท่านยินดีเพิ่มศักยภาพหรือพัฒนาขีดความสามารถอย่างเต็มที่ ($\bar{X} = 4.21$) และการส่งเสริมผู้สูงอายุมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนในแผนกต่างๆ สู่พนักงานรุ่นหลัง จะมีความภูมิใจและเต็มใจถ่ายทอดความรู้อย่างเต็มที่ ($\bar{X} = 4.21$)

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต พบว่า เพศที่ต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย ในเรื่องการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของตนในแผนกต่างๆ สู่พนักงานรุ่นหลัง จะมีความภูมิใจและเต็มใจถ่ายทอดความรู้อย่างเต็มที่ (Sig = 0.02) ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเดียว (โสด ม่าย หย่า หรือแยกกันอยู่) มีค่าเฉลี่ยมากกว่าสถานภาพคู่ ในเรื่องการจัดหางานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงสภาพร่างกาย ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถจะตัดสินใจทำงานในตำแหน่งนั้น (Sig =

0.03) ลักษณะครอบครัวที่ต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่มีลักษณะครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยมากกว่าลักษณะครอบครัวขยาย ในเรื่องการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนำความรู้ ทักษะที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ท่านจะเต็มใจทำงานให้อย่างสุดความสามารถ (Sig = 0.03) การมีรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน ในเรื่องการทำสัญญาจ้างพิเศษ เพื่อจัดจ้างผู้สูงอายุที่องค์กรอยากให้ทำงานร่วมกัน ผู้สูงอายุมีความต้องการทำสัญญาจ้างพิเศษต่อ (Sig = 0.02) และผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพที่ต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตแตกต่างกัน ในเรื่องการขยายอายุการจ้างงานให้ผู้สูงอายุทำงานต่อ ซึ่งผู้สูงอายุยังคงสามารถทำงานต่อได้ (Sig = 0.04)

ส่วนที่ 4 อิทธิพลของคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ตัวแปรต้นที่มีอำนาจพยากรณ์ดีที่สุด จำนวน 3 ตัวแปร คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย ตามลำดับ (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 หรือ ดีกว่า ดังตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุของตัวแปรที่ใช้ในการพยากรณ์การพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต

ตัวแปรพยากรณ์	b	SE _b	B	t	p-value
1) ค่าคงที่	3.071	0.240		12.790	0.000*
2) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม	0.122	0.041	0.152	2.977	0.003*
3) การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่	0.091	0.041	0.112	2.191	0.029*
4) การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย	0.069	0.033	0.106	2.076	0.039*

Note: R = 0.251, R square = 0.063, Adjusted R square = 0.056, S.E.est = 0.244, F = 4.312, p-value < 0.05

จากตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรอิสระ คุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุ และตัวแปรตาม การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต มีค่า R = 0.251 ดังนั้น คุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุ และ การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตจึงมีความสัมพันธ์กัน โดยมีค่า R square = 0.063 หรือ ร้อยละ 6.3 และพบว่าตัวแปรต้นสามารถพยากรณ์การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตได้

และชี้ให้เห็นว่า ตัวแปรต้นทั้ง 3 อันประกอบด้วย คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม (p -value = 0.003) การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ (p -value = 0.029) และ การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย (p -value = 0.039) สามารถพยากรณ์การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยตัวแปรต้นที่มีอิทธิพลพยากรณ์ดีที่สุด คือ ด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม โดยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.152 การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ โดยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.112 การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย โดยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเท่ากับ 0.106 ตามลำดับ ทำให้ตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัวนี้ สามารถอธิบายความแปรปรวนของการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตได้ร้อยละ 6.3 และมีค่าความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ที่ 0.244

สรุปผลการวิจัย

คุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ตัวแปรต้นสามารถพยากรณ์การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตได้ โดยตัวแปรต้นที่มีอิทธิพลพยากรณ์ดีที่สุด คือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ยืนยันผลการศึกษาด้านแปรต้น คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับการศึกษาของ ลลดา ลวงะลาภานนท์ (2558) ที่ศึกษาคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุในตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา กล่าวคือ คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมของผู้สูงอายุโดยภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับสูง มีความพึงพอใจกับสภาพบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ตอนนี้ จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่รู้สึกกดดันจากการอยู่ในครอบครัวขยายที่มีญาติพี่น้องอยู่ร่วมด้วย การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงมีบ้านเป็นของตนเอง แต่ละวันได้รับรู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นและมีประโยชน์ในการใช้ชีวิตในทุกๆ วัน รู้สึกมีความสุขปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีสาธารณูปโภคที่สะดวกครบครัน อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี มีคุณภาพสืบเนื่องจากการได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ อย่างเพียงพอและเหมาะสม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ยืนยันผลการศึกษาด้านแปรต้น การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐสุดา แสงบุญ และคณะ (2562) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้สูงอายุที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น โดยมีปรับตัวด้านบทบาทของตนเองในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองอยู่เสมอ อีกทั้งมีบทบาทหน้าที่ในการ

ดูแลบุคคลในครอบครัวอีกด้วย เช่น การแสดงบทบาทหน้าที่ดูแลบ้าน การประกอบอาหารให้บุคคลในครอบครัว แสดงให้เห็นว่า Roy Adaptation Model สนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุมีบทบาทหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป จากที่เป็นหัวหน้าครอบครัวมาเป็นหนึ่งในสมาชิกของครอบครัว พยายามปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ของตนเองตามที่สังคมคาดหวังไว้อย่างเหมาะสม และแสดงออกเป็นพฤติกรรม ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดที่บุคคลแสดงออกถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ที่สังคมกำหนดไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นบทบาทแบบปฐมภูมิ คือ บทบาทในครอบครัว เช่น พ่อแม่ สามี ภรรยา ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้ ยืนยันผลการศึกษาดังกล่าว การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านการพึ่งพาอาศัย ที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณนารักษ์ วงษ์สุลักษณ์ (2552) ได้ศึกษาการปรับตัวของผู้สูงอายุพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย กล่าวถึงการพึ่งพาอาศัยของผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่าการได้อาศัยอยู่บ้านของตนเอง จะทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวที่ดีกว่าการอาศัยร่วมกับผู้อื่นหรือบ้านของผู้อื่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุรู้สึกสบายใจที่ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งผู้วิจัยก็เห็นว่าผู้สูงอายุเต็มใจที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้อื่นด้วย หรือการที่มีความรู้สึกไม่สบายใจที่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่น่าเป็นกังวลก็ตาม และผู้สูงอายุต้องการให้บุคคลในครอบครัวดูแลช่วยเหลือ แม้ว่าสิ่งนั้นผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อเป็นการแสดงซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลภายในครอบครัว ทำให้รากฐานของครอบครัวมีความมั่นคง แข็งแรง ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจาก Roy Adaptation Model ที่กล่าวไว้ว่า ผู้สูงอายุสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเกี่ยวกับการให้และเคารพ รัก การมองเห็นคุณค่า โดยแสดงพฤติกรรมการรับ และพฤติกรรมการแสดงความช่วยเหลือเพื่อสนองความต้องการและรักษาการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิต และบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบการเกื้อหนุน ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องรับการช่วยเหลือจากผู้อื่น และการพึ่งพาตนเอง ในบางกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติ และช่วยเหลือตนเองได้ จากสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ก็ถือว่าเป็นแรงผลักดันส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เกิดการพัฒนาศักยภาพตนเอง รวมถึงพัฒนาศักยภาพในการทำงานได้ด้วยเช่นกัน

ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการสนับสนุนว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตมีคุณภาพชีวิตและการปรับตัวที่ดี มีความสอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการปรับตัวของผู้สูงอายุนั้นมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการที่มีหน่วยงานภาครัฐ ราชวิทยาลัย ชุมชน หรือแม้แต่สถานประกอบการต่างๆ ในจังหวัดภูเก็ต ช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีงานทำ ใช้ความรู้ ความสามารถที่ตนเองมีอยู่สร้างคุณประโยชน์ให้กับชุมชน สังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ และสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุได้อย่างดี ไม่มีความรู้สึกว่าจะต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิงใคร สามารถเลี้ยงชีพ ดูแลตนเองได้ เป็นที่พึ่งพิงให้กับบุคคลอื่นได้ จะส่งผลกระทบระยะยาวคือสร้างจุดแข็งให้กับผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต

การนำไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัย เรื่องคุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต พบว่า การพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และปัจจัยด้านการปรับตัวของผู้สูงอายุ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะในเรื่องศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดการหน่วยงาน ในเชิงการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำ เพื่อเร่งดำเนินการประชาสัมพันธ์ กระตุ้นสถานประกอบการในการกำหนดทิศทางและนโยบายส่งเสริมด้านแรงงานผู้สูงอายุ โดยเพิ่มการจ้างงานผู้สูงอายุในพื้นที่ เพิ่มระยะเวลาการทำงานในสถานประกอบการให้ยาวขึ้น และเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานของจังหวัดภูเก็ต สนับสนุนการทำงานแบบล่องเวลา เพิ่มสวัสดิการด้านที่พัก เบี้ยชยัน เพื่อเป็นแรงจูงใจแรงงานนอกพื้นที่ให้กลับเข้ามาทำงานในจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- 1) ผู้สูงอายุมีความต้องการให้ฝ่ายสาธารณสุขออกเยี่ยม ดูแลเรื่องคุณภาพชีวิตให้ทั่วถึงทุกชุมชนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
- 2) ควรมีศูนย์สุขภาพ หรือสถานที่พักผ่อน เพื่อจัดทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ในทุกชุมชน และควรมีการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ส่งเสริมความรู้สึกที่มีคุณค่าของผู้สูงอายุให้มากขึ้น เช่น การไปแสดงความเคารพเนื่องในวันผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมร่วมกันในแต่ละชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยเดียวกัน
- 3) ควรมีการจัดตั้งกองทุนฌาปนกิจของกลุ่มผู้สูงอายุ หรือสวัสดิการที่เกี่ยวข้อง ให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านทุกชุมชน เพื่อไม่เป็นภาระแก่คนในครอบครัว ลูก หลาน เพราะในปัจจุบันการจัดงานฌาปนกิจแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายสูงมาก
- 4) ควรมีองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ชุมชนให้ความรู้ ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงรุกมากขึ้น และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) งานสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนได้เสียในการส่งเสริมหรือเพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรให้ความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขในสังคมผู้สูงวัย สร้างหลักประกันสุขภาพ พร้อมออกแบบสังคมให้ทุกวัยพึ่งพา กัน ทั้งนี้ยังส่งผลให้คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม การปรับตัวของผู้สูงอายุด้านบทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นตัวแปรต้น ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น วิธีการสัมภาษณ์ เพื่อที่จะได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มผู้สูงอายุ ทำให้เข้าใจถึงปัญหา ทำการแก้ไขได้ทันที พร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับ ปัญหา หรือ อุปสรรค อันเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทำงานของผู้สูงอายุ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) ควรศึกษาผลกระทบต่อการพัฒนาการทำงานของผู้สูงอายุ ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีใหม่ๆ

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2565). สถิติผู้สูงอายุ สัญชาติไทย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ธันวาคม 2565. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- ณัฐสุดา แสงบุญ และคณะ. (2562). การปรับตัวของผู้สูงอายุที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ The 4th International Conference on Prevention and Management of Chronic Condition: Innovations in Nursing Practice, Education, and Research จัดโดย คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี เมื่อวันที่ 13-15 กุมภาพันธ์ 2562 ณ โรงแรมดิเอ็มเพอร์ กรุงเทพฯ.
- นัสมล บุตรวิเศษ และ อุปวิฐฐา อินทรสาด. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ ศูนย์พระนครศรีอยุธยา.
- พงศ์เสวก เอนกจำนงค์พร และ ธัญญลักษณ์ เอนกจำนงค์พร. (2563). แรงงานผู้สูงอายุ: โอกาสและความท้าทายของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในธุรกิจบริการ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 23(1), 216-229.
- ไพลิน จินตามณีพร. (2561). แนวทางการจ้างแรงงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการ. รายงานการวิจัย วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60.
- ลลดา ลวนะลาภานนท์. (2558). คุณภาพชีวิตและการปรับตัวของผู้สูงอายุในตำบลคลองรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วรรณรักษ์ วงษ์ศุภลักษณ์. (2552). การปรับตัวของผู้สูงอายุพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สำนักงานสถิติ จังหวัดภูเก็ต. (2562). สถิติผู้สูงอายุ. ภูเก็ต: สำนักงานสถิติ จังหวัดภูเก็ต.
- สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2557). คู่มือแนวทางการอบรมผู้ดูแลผู้สูงอายุ
หลักสูตร 420 ชั่วโมง. นนทบุรี : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สิรินดา กมลเขต. (2558). สภาพการปรับตัวและแนวทางการบริหารจัดการผู้สูงอายุในการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชน:
กรณีศึกษาอำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กาฬสินธุ์, 4(1), 159-173.
- สุนทร สุวรรณละออง. (2560). ความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี. รายงาน
การวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรรคมพร กีก้างพลู. (2564). คุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนประเทศไทย. วารสารรัชต์ภาคย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 15(43), 226-244.
- Roy, S.C. and Andrews, H.A. (1991). *The Roy Adaptation Model: The Definitive Statement*. Norwalk:
Appleton and Lange.
- Cochran, W.G. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). New York: John Wiley and Sons Inc.
- World Health Organization. (1997). *Life Skill Education in Schools*. Geneva: World Health
Organization.